

İQTİSADİYYAT

UOT 330.101:330.837:330.8

MİLLİ İQTİSADİ MODELƏRİN
TƏSNİFATLANDIRILMA ƏSASLARI

M.Y.HƏMİDOVA

Bakı Dövlət Universiteti

nargiz@mail.ru

Milli iqtisadi modellərin təsnifatının təcrübədə gerçəkləşən məqamlarının elmi-tədqiqat müstəvisində də araşdırılması çox vacibdir. Bu baxımdan bizim tədqiqat işləməsinin də predmetini dünya təsərrüfatının müasir nəzəriyyə və praktikasında bir neçə növü ayrılan milli iqtisadi modellərin təsnifatlandırılması təşkil edir. Bundan irəli gələrək, tədqiqat işləməsində milli iqtisadi modellərin təsnifatlandırılması ilə bağlı hallar sistemli yanaşma və müqayisəli təhlil sferasında araşdırılır və bu istiqamətə uyğun gələn səmərəlilikdirici təkliflər əsaslandırılır.

Açar sözlər: azad kapitalizm iqtisadiyyatı, ənənəvi tipli milli iqtisadiyyat, bazar yönümlü milli təsərrüfat sistemi, amerikalı liberal modeli

Milli iqtisadi sistemlərin təsnifatlandırılmasının əsasında ən müxtəlif meyarlar dayanır ki, bunlar da bu və ya digər təsərrüfat sisteminə aid olan bir və ya bir neçə xüsusiyyəti özündə əks etdirir. Bazar münasibətlərinin inkişaf mərhələləri üzrə milli iqtisadiyyat:

- Azad kapitalizm iqtisadiyyatı.
- Müasir kapitalizm iqtisadiyyatı.
- Mərkəzləşdirilmiş planlı və idarə edilən milli iqtisadiyyat.
- Ənənəvi tipli iqtisadiyyata bölünür (1, 73).

Dünya təsərrüfat təcrübəsinə inteqrasiya səviyyəsinə görə açıq və qapalı tipli milli iqtisadiyyatları fərqləndirirlər.

Sosial-iqtisadi və texniki-texnoloji səviyyə üzrə yüksək inkişaf etmiş, inkişaf etməkdə olan və zəif inkişaf etmiş milli təsərrüfat sistemləri ayrılır.

Təsərrüfat strukturu üzrə aqrar-sənaye və sənaye-aqrar milli iqtisadiyyatların bölgüsü aparılır.

Milli əlamətlərə görə iqtisadiyyatlar aşağıdakı ölkələr üzrə qruplaşdırılır: Avstriya (Avstraliya, Argentina və s.); Bolqarıstan (Boliviya, Braziliya və s.); Böyük Britaniya (Macarıstan, Venesuela və s.); Almaniya (Yunanıstan, Hollandiya, Honduras və s.); Danimarka (Dominikan Respublikası və s.); Misir və s.; Tacikistan (Türkiyə, Türkmənistan və s.); Fransa (Filippin və s.).

Regional əlamətə görə milli iqtisadiyyatlar ölkənin konkret ərazidə yerləşməsi nəzərə alınaraq birləşdirilir: Şimali Amerika regionu, Avropa, Asiya-Sakit okean regionu, Yaxın Şərq, Afrika, Latın Amerikasası və s.

Milli təsərrüfat sistemlərinin təsnifatlandırılmasının detallaşdırılması və konkretləşdirilməsi *şəkil 1*-də davam etdirilə bilər.

Milli təsərrüfat sistemləri						
Bazar münasibətlərinin inkişaf mərhələləri üzrə	Dünya təsərrüfat təcrübəsində inteqrasiya proseslərinə daxil olma səviyyəsi üzrə	Sosial-iqtisadi və texniki-texnoloji inkişaf səviyyəsi üzrə	Təsərrüfatın strukturuna görə	Ölkə ərazisinin sahəsinə görə	Etnik (milli) əlamətə görə	Regional əlamətə görə
Azad kapitalizm milli iqtisadiyyatları	Qapalı tipli milli iqtisadiyyatlar	Yüksək inkişaf etmiş milli iqtisadiyyatlar	Aqrar-sənaye tipli milli iqtisadiyyatlar	Kiçik ölkələrin milli iqtisadiyyatları	Avstriya milli iqtisadiyyatı	Asiya-Sakit okean regionu ölkələrinin milli iqtisadiyyatları
Müasir kapitalizm milli iqtisadiyyatları	Açıq tipli milli iqtisadiyyatlar	İnkişaf etməkdə olan milli iqtisadiyyatlar	Sənaye-aqrar tipli milli iqtisadiyyatlar	Orta səviyyəli ölkələrin milli iqtisadiyyatları	Böyük Britaniya milli iqtisadiyyatı	Avropa ölkələrinin milli iqtisadiyyatı
Mərkəzləşdirilmiş planlı və idarə edilən milli iqtisadiyyatlar		Zəif inkişaf etmiş milli iqtisadiyyatlar		İri və ən iri ölkələrin milli iqtisadiyyatları	Digər milli iqtisadiyyat	Afrika ölkələrinin milli iqtisadiyyatı
Ənənəvi tipli milli iqtisadiyyatlar						Latın Amerikasası ölkələrinin milli iqtisadiyyatı

Şəkil 1. Ayrı-ayrı meyarlar üzrə milli iqtisadiyyatların təsnifatlandırılması

Belə ki, məsələn, müasir kapitalizmin milli iqtisadiyyatı çərçivəsində ya liberal-kapitalist (ABŞ, Böyük Britaniya), ya da dövlət-korporativ (Almaniya, Yaponiya, Cənubi Koreya və s.) modellərdən istifadə edən milli təsərrüfat sistemlərini ayırmaq olar. Ərazisinin sahəsinə görə, dünya təsərrüfat sistemində inteqrasiya səviyyəsinə görə, həmçinin, regional əlamətinə görə milli iqtisadiyyatları təsnifatlandırmaq olar. Belə ki, avropa regionu ölkələrini qərb və şərq-avropaya və ya şimal və cənubi avropaya və s. bölmək olar (2, 117).

Təsnifatlandırmanın meyarlarının genişləndirilməsi müəyyən sosial-iqtisadi məna daşıyır. Məsələn, mövcudluq müddətinə görə milli iqtisadiyyatlar yenidən təşkil olunmuş, “köhnə” və ya “yeni” dövlətlərin milli iqtisadiyyatlarına bölünə bilər. Beynəlxalq iqtisadi və digər təşkilatlara daxil olub-olmamasından da asılı olaraq milli iqtisadiyyatlar təsnifatlandırılabilir. Məsələn, Aİ (Avropa İttifaqı) ölkələri, ACEAN (Asiya-Sakit okean iqtisadi əməkdaşlığı), Nafta (Şimali Amerika azad ticarət zonası), MDB-nin 2 ölkəsinin (Rusiya və Belarus respublikası), beş ölkəsinin İttifaqı (Rusiya, Belarus, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Tacikistan) və s.

Müasir dünya təsərrüfat təcrübəsində daha geniş intişar edən və müasir inteqrasiya proseslərinin inkişafında daha böyük rola malik olan ayrı-ayrı milli təsərrüfat sistemlərinin tiplərini ayırmaq:

Bazar yönümlü milli təsərrüfat sistemi

Müasir dünya təsərrüfatının nəzəriyyə və praktikasını bazar yönümlü milli iqtisadiyyatların beş əsas əlamətini ayırır.

1. İstehsal alətlərinə və vasitələrinə, resurslara və əmək nəticələrinə xüsusi mülkiyyətin olması, bu da istehsal prosesi iştirakçılarının təşəbbüskarlığının və məsuliyyətinin inkişaf etməsinə səbəb olur.
2. Əsas iqtisadi azadlıqlara dövlət (təşkilatı və hüquqi) təminatı, və hər şeydən əvvəl, hər bir arzu edən şəxsə “öz işinə” malik olmaq üçün sahibkarlıq fəaliyyəti növlərinin seçim azadlığı.
3. Sahibkarlıq fəaliyyətində öz xərcini ödəmə imkanı. İstehsalın gəlir və xərc ölçüsünün üst-üstə düşməməsi ya məhsul hazırlanmasına, iş və ya xidmətlərə məsrəfləri ört-basdır etməyə imkan verir (təsərrüfat fəaliyyətinin rentabelli variantı), ya da sahibkarlıq fəaliyyəti ilə əlaqədar olan zərərlərə məruz qalır (təsərrüfatçılığın müflisləşməyə aparan zərərli variantı).
4. Təsərrüfatçılığın avtonom subyektlərinin xərc və gəlirlərinin ölçülərinin, həmçinin, onların alıcılıq qabiliyyətinin artım meyli, bu da ölkənin milli təsərrüfat sistemində istehlak və yığımın daima artmasına yardım edir.
5. Dövlətin təkrar istehsal prosesinə maksimal mümkün müdaxiləsi əsasında milli təsərrüfat sisteminin normal, səmərəli fəaliyyəti.

Bu əlamətlərə əsasən, bazar yönümlü milli iqtisadiyyatlar siyahısına daxil edilir:

- Sərbəst kapitalizm və ya sərbəst bazar rəqabətli iqtisadiyyat.
- Müasir tənzimlənən bazar iqtisadiyyatı.
- Milli iqtisadiyyatın bu iki tipinin bir çox ümumi cəhətləri olduğu kimi, kifayət qədər fərqləri də var. Bu fərqlər aşağıdakılarla bağlıdır.
- Dünyanın müxtəlif ölkələrində bazar təsərrüfatçılığının təkamülü ilə.
- Bazar iqtisadiyyatının hər bir konkret tipinin mərhələlərinin məzmununun dialektikası ilə.
- Bazar təsərrüfat sistemlərinin təşkili və idarəedilməsinin forma və metodlarının inkişafı və təkmilləşməsi ilə.

Mərkəzləşdirilmiş planlı və idarə edilən milli təsərrüfat sistemi

Milli təsərrüfat sisteminin bu tipi immanent (daxilən) olaraq, ictimai-siyasi quruluşu sosialist modelinin istehsal münasibətləri əsasında qurulan bütün ölkələrə xasdır.

Təsərrüfatçılığın bu sisteminin əsası 1928/1929-1932/1933-cü illərin SSRİ xalq təsərrüfatının inkişaf planından 1986-1990-cı illər arası (on ikinci beşillik plan) SSRİ-nin iqtisadi və sosial inkişaf planına qədər SSRİ iqtisadiyyatının formalaşması və sovet beşillik planlarının yerinə yetirilməsindən qoyulmuşdur.

SSRİ dağıldıqdan sonra Rusiya Federasiyasında bu sistem demək olar ki, öz mövcudluğunu dayandırmışdır. Amma Belorusiya Respublikası, Çin, Şimali Koreya, Kuba və sosialist Vyetnamı kimi bir çox ölkələr daima inkişaf edərək və bu mexanizmə bazar nizamlayıcı mexanizmlərini daxil etməklə onu istifadə etməkdə davam edirlər.

Mərkəzləşdirilmiş planlı və idarə edilən milli iqtisadiyyat üçün müəyyən əlamətlər xasdır.

1. Geniş əhatəli ictimai mülkiyyət (dövlət, kooperativ-kolxoz və ictimai təşkilatların mülkiyyəti).
2. İdarəetmədə bürokratiyanın yüksək səviyyəsi və əksər sahələrin inhisarlaşması.
3. İstehsalın, istehsal resurslarının (material, əmək, maliyyə) və əməyin nəticələrinin bölgüsünün mərkəzləşdirilmiş planlaşdırılması.
4. Təsərrüfatçılığın təşkilati-iqtisadi mexanizmi, bu da təkrar istehsalın sosial-iqtisadi proseslərinə inzibati-sərəncamverici, iqtisadi və mənəvi-etik təsir metodlarının ahənginə əsaslanır.
5. Dövlət hakimiyyət və təsərrüfat idarəetmə orqanları tərəfindən sərt geniş əhatəli nəzarət, onlar tərəfindən sahələrin, regionların, müəssisə, idarə və təşkilatların təsərrüfat həyatının hərtərəfli əlaqələndirilməsi, bu işə, fəaliyyət sərbəstliyinin qarşısını alır, təsərrüfatçılığın konkret nəticələrinə görə məsuliyyəti və istehsal prosesi iştirakçılarının material məsuliyyətini azaldır.
6. Milli təsərrüfat sistemində baş verən istehsal, bölgü, mübadilə və istehlak proseslərinin vahid iqtisadi mərkəz olan-Dövlət Plan komitəsi tərəfindən bilavasitə idarəedilməsi, bu da sərbəstliyi istisna edir və təsərrüfatçılığın bütün səviyyə və həlqələrində-aşağı təsərrüfat vahidlərindən (idarə, müəssisə və təşkilat) sahəvi nazirliklər və idarələrə, həmçinin ölkənin region və ərazilərinə qədər təşəbbüskarlığın qarşısını alır.

“Ənənəvi” tipli milli iqtisadiyyatlar

Milli təsərrüfat sistemlərinin “ənənəvi” tipi dünya təcrübəsində xüsusi yer tutur. Bu tip planetin əksər ölkələri üçün xarakterikdir ki, bunlar da dövlətlərin BMT və bir sıra beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar tərəfindən (BVF, BİYB və s.) qəbul olunmuş təsnifatlandırılmasına əsasən, zəif inkişaf edən və inkişaf etməkdə olan ölkələrə aid edilir. Bu dövlət qruplarını həm də “üçüncü dünya” ölkələrinə də aid edirlər ki, bu da SSRİ-nin və əvvəllər sosialist düşərgəsinə və sosialist yönümlü ölkələr düşərgəsinə daxil olan ölkələrin tənəzzülündən sonra müəyyən mənada əhəmiyyətini itirmişdir.

“Ənənəvi” milli təsərrüfat sistemləri inkişaf edərək, bazar və mərkəzləşdirilmiş planlı və idarə edilən iqtisadiyyatların dünya nəzəriyyə və təcrübəsində yığılan ən yaxşı tərəflərini özündə ehtiva edir. Amma hələlik həm fəaliyyət miqyasları, həm dünya təsərrüfatının mütərəqqi təcrübəsinin cəlb olunma səviyyəsi “ənənəvi” milli təsərrüfat sistemləri haqqında kifayət qədər inkişaf

etmiş kimi danışmağa imkan vermir. Bu həmin ölkələrdə iqtisadi, siyasi, tarixi, milli və təsərrüfatın bərpasına təsir edən digər şərtlərlə izah olunur.

“Ənənəvi” tipli təsərrüfat sistemlərinə aşağıdakı xüsusiyyətlər xasdır:

1. Texnika və istehsal texnologiyasının zəif inkişafı, bu da ona gətirib çıxarır ki, milli iqtisadiyyatın istehsal aparatı istehsalın müasir tələblərə cavab verən texniki-texnoloji səviyyəsindən daha çox geridə qalır.
2. İqtisadiyyatın demək olar ki, bütün sahələrində, əsasən, əl əməyindən istifadə;
3. Ölkədə təsərrüfatçılığın çoxukladlı sistemi, bu da dövlət, xüsusi (yerli və xarici), qarışıq (dövlət-xüsusi) mülkiyyətin elementlərini transmilli mülkiyyətin hissələri və natural kəndli təsərrüfatı ilə birləşdirir.
4. İqtisadiyyatda milli kapitalın və sahibkarlığın çox kiçik olan rolu (bir qayda olaraq, onlar xidmət və xırda əmtəə təsərrüfatında çox kiçik rol oynayırlar), bu iri xarici kapital bölmələrinin fəaliyyət miqyaslarının daima artması ilə baş verir.
5. Cəmiyyətin və dövlətin həyat fəaliyyətinin bütün sahələrində mental adət-ənənələrin, dini və mədəni dəyərlilərin baş verməsi. Cəmiyyətdə kasta və silk bölgüsü iqtisadi və sosial tərəqqini çətinləşdirir və qarşısını alır.
6. Milli təsərrüfat sistemi çərçivəsində fəaliyyət göstərən ukladlar nöqtəyi-nəzərindən ölkənin əsas sosial-iqtisadi vəzifələrinin həllinə differensiallaşdırılmış yanaşmaya kəskin ehtiyac.
7. Cəmiyyətin və dövlətin iqtisadi və sosial məsələlərinin həllində mərkəzi hakimiyyət orqanlarının və təsərrüfat idarəetməsinin fəal rolu; dövlət büdcəsində ölkənin bütün maliyyə resurslarının əksər hissəsini (95-98%) və kənardan cəlb olunan valyutanı formalaşdırmağa, mərkəzləşdirilmiş qaydada bölüşdürmək və yenidən bölüşdürməyə imkan verən büdcə quruluşu sistemindən istifadə (3, 112).

Müasir dövrdə iqtisadiyyatın milli modellərinin əsas tipləri

Qarışıq iqtisadiyyatın bir çox müasir milli modelləri arasında onun üç əsas regional müxtəlifliyini ayırmaq olar ki, bunlar da müasir dünyanın sosial-iqtisadi inkişafını müəyyən edir:

1. **Amerikan liberal modeli**, bunun üçün əsasən təsərrüfat həyatının hüquqi tənzimlənməsinə əsaslanan dövlət tənzimlənməsinin minimallaşdırılması xasdır.
2. **Qərbi-Avropa sosial-demokratik modeli**, bu da əsas diqqəti sosial siyasətə cəmləyir.
3. **Yapon patriarxal-korporativ modeli**, bu zaman hökumət əsasən iqtisadi artım strategiyası ilə məşğul olur.

Amerika liberal modeli xalis bazar iqtisadiyyatına yaxındır. Əksinə,

Qərbi Avropa ölkələrində dövlət tənzimləmə ənənələri daha güclüdür. Yapon modeli amerikan və qərbi avropa modelləri arasında aralıq vəziyyət tutur.

Bazar təsərrüfatının tarixində həm də, qarışıq iqtisadiyyatın müasir milli modellərinin əsasının qoyulduğu dönüş nöqtəsi 1929-1933-cü illərin Böyük tənəzzülü-iqtisadi böhranı oldu ki, bu da əsasən təsərrüfat prosesləri üzərində zəif nəzarətdən irəli gəlirdi. Ona görə də, artıq 1930-cu illərdə qərbdə köklü dəyişiklər başladı: onların siyasi forması F.D.Ruzveltin amerikasayağı Yeni kursu və İsveçdə Saltşebaden razılaşması, nəzəri əsaslandırması isə C.M.Keynsin nəzəriyyəsi (“Keyns inqilabı”) oldu.

Yeni kurs dövründə (1933-1941) Amerika hökuməti qəti olaraq, iqtisadiyyata müdaxilə etməmək mövqeyindən imtina etdi: işsizlər üçün iri miqyaslı mülki işlər təşkil olundu, fermerlərə maliyyə dəstəyi verildi, həmkarlar ittifaqları leqallaşdırıldı, “haqlı rəqabət” üzrə məcəllələr qəbul olundu və s. ABŞ hakimiyyətinin keyns siyasətinin zirvəsi 1960-cı illər oldu, həmin vaxt C.Kennedi və L.Conson iqtisadi artımın stimullaşdırılması məqsədilə, bilərəkdən büdcə kəsirini artırırtdılar. 1980-ci illərdə Reyqan dövründə hökumət dövlət xərclərinin azaldılması (xüsusən sosial) yolu ilə büdcə balansını bərpa edərək, mühafizəkar iqtisadi proqrama dönüşü elan etdi. Yeri gəlmişkən, neokonservativ kurs təsərrüfatın dövlət tənzimlənməsinin azaldılmasından daha çox “sərt” tənzimləmə formalarından daha “çevik” tənzimləmə formalarına keçmək demək idi.

Əgər amerikan modelini “azad sahibkarlıq cəmiyyəti” adlandırırlarsa, Qərbi Avropa modelini “sosial bazar təsərrüfatı” adlandırırlar. Bunlara parlaq nümunə Almaniyaya və İsveçi göstərmək olar. Alman modelinin “atası” sosial təminat haqqında 1883-cü il qanunlarının qəbul olunmasının təşəbbüskarı Bismark və ikinci Dünya müharibəsindən sonra Qərbi Avropada iqtisadiyyatın bərpa proqramını həyata keçirən L.Erhard hesab olunur. İsveç modelinin formalaşması 1930-cu illərdə başladı, həmin vaxt hakimiyyətə seçki yolu ilə sosial-demokratlar gəldilər. 1938-ci ildə Həmkarlar İttifaqları və sahibkarlar Birliyi Saltşebaden razılaşması imzaladılar ki, bu da əmək münasibətlərinin sülh yolu ilə tənzimlənməsi və əmək müqavilələrinin bağlanması haqqında idi. Sonralar burjua partiyaları hakimiyyəti müəyyən qədər ələ keçirə bilsə də, iqtisadi siyasətə sosial-demokratik təsir dəyişməz olaraq üstünlük təşkil edirdi. İsveç modelini çox zaman “funksional sosializm” adlandırırlar, belə ki, o, “burjua” istehsalının saxlanması ilə bölgü münasibətlərinin maksimal sosiallaşmasını (ümumiləşdirilməsini) nəzərdə tutur. Əsasən xristian-demokratik siyasi qüvvələri ilə istiqamətlənmiş alman qarışıq iqtisadiyyatının inkişafı başqa yol tutdu: burada sosiallaşma firma (dövlət yox) səviyyəsində, “istehsal demokratiyası” vasitəsilə baş verir.

Sosiallaşdırılmış bazar təsərrüfatının qurulması yollarını digər Qərbi Avropa ölkələri də axtarırlar.

Yaponiyada qarışıq iqtisadiyyat modeli müharibədən sonrakı dövrdə amerikan işğalı dövründə formalaşdı. Yapon iqtisadiyyatını bəzən “rəqabətli kommunizm” adlandırırlar, bu isə, güclü dövlət tənzimlənməsinə (yeri gəlmiş-

kən, bu yüksək səmərəli olsa da, nisbətən mülayimdir) görə deyil, firmadaxili səviyyədə intensiv sosiallaşmaya görədir (məşhur prinsip-“firma-bir ailədir”). Yapon təcrübəsi Uzaq Şərq regionunun digər inkişaf etməkdə olan ölkələri tərəfindən (məsələn, Cənubi Koreya) fəal surətdə istifadə olunur.

XIX əsrdə dünya inkişafı Qərbi Avropa ölkələri tərəfindən müəyyən olunurdu. XX əsrin birinci yarısında dünya sivilizasiyasında liderlik ABŞ-ın əlinə keçsə də, XXI əsrin əvvəllərində bu zəifləməyə başladı. Hazırda Birləşmiş Ştatlar hərbi baxımdan mübahisəsiz olaraq güclü dövlət olsa da, onun iqtisadi gücü artıq mütləq deyil.

Dünyanın gələcək iqtisadi inkişaf perspektivləri necədir?

Bu suala müxtəlif cavablar verilir. Amerikalı sosioloq Frensis Fukuyama belə bir fikir şərh edir ki, amerikalı sivilizasiyasının qiymətliyələri (protestant etikası, iqtisadi liberalizm, demokratiya, hüquqi cəmiyyət və s.) daha həyat qabiliyyətlidir, həm də onlar o qədər təkmildir ki, onların sonradan keyfiyyət baxımdan yaxşılaşdırılması sadəcə mümkün deyil. Dünya mədəniyyətinin amerikanlaşdırılması bəşəriyyəti ictimai idealın minillik axtarışını başa vuran tarixin xoşbəxt “sonluğuna” aparır. Amma amerikalı politoloq Samuel Hantinqton nisbətən az optimistik mülahizəni təklif etmişdir ki, bu da “sivilizasiyaların toqquşması” adını almışdır. Onun fikrincə, gələcəkdə sivilizasiyaların amerikalı şablonu üzrə universallaşması deyil, əksinə, onların sərbəstliyinin artırılması, qarşıdurma və toqquşmaların kəskinləşməsi baş verəcək.

Bu mübahisəyə iqtisadi nöqtəyi-nəzərdən baxsaq, onda qarışıq iqtisadiyyatın müxtəlif milli modellərinin müqayisəli rəqabət qabiliyyətini qiymətləndirmək lazımdır (cədvəl 1).

Cədvəl 1

Müqayisəli rəqabətqabiliyyətlilik rəqəmləri

Ölkə	İqtisadi güc	Dövlətin rolu	Maliyyə	İdarəetmə	Elm və texnologiya	İnsan resursları
Yaponiya	1	2	1	1	1	1
Almaniya	2	4	6	3	4	4
ABŞ	6	1	4	4	2	2

Mənbə: “İqtisadi möcüzələr”. D.V.Kuzinin redaktəsi altında. M.OLMA-PRESS, 1994. S.258

Ekspert qiymətləndirməsindən görünür ki, müasir dövrdə birinci rəqəmdə əsas keyfiyyət göstəriciləri üzrə Yaponiya möhkəm dayanmışdır. ABŞ və Qərbi Avropa ölkələri (xüsusən Almaniya) kəskinləşməyə bir-birləri ilə rəqabət aparır, həm də Birləşmiş Ştatlar tədricən geridə qalır.

Görünür, amerikalı sivilizasiyasının özünəməxsus qiymətliyələri artıq indi postindustrial inkişafın qarşısını alır, həm də bu getdikcə daha da güclənəcək. Əksinə, kollektivizm əsasında qurulan qiymətliyələr “zamanın ruhu” ilə daha yaxşı uyğunluq təşkil edir. Ona görə də, “tarixin sonu” yox, “sivilizasiyaların toqquşması” həqiqətə daha uyğundur.

Belə proqnoz bir neçə onillik sonra əsas siyasi və iqtisadi güc mərkəzlərindən biri olmaqda potensial imkanları olan Azərbaycan üçün də sərfəli mühiti vəd edir.

ƏDƏBİYYAT

1. История экономических учений. Учебное пособие. Под ред. В.Автономова, О.Ананьина, Н.Макашевой. М.ИНФРА, 2004, с. 73.
2. Кошелев А.Н. Национальная экономика. М.: Эксмо, 2008, с. 117.
3. Градов А.П. Национальная экономика. 2-ое изд. Питер: 2005, с.112.
4. "İqtisadi möcüzələr". D.V.Kuzinin redaktəsi altında. M.: OLMA-PRESS, 1994, s. 258.

ОСНОВЫ КЛАССИФИКАЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ

М.Я.ГАМИДОВА

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются основы классификации национальных хозяйственных систем. В основу классификации этих систем положены самые разнообразные критерии, отражающие какую-либо одну или сразу несколько особенностей, свойственных тому или иному типу хозяйственных систем.

В статье также характеризуются отдельные типы национальных хозяйственных систем, получившие наиболее широкое распространение в современной практике мирохозяйствования и играющие наибольшую роль в развитии интеграционных процессов в современном мире.

Ключевые слова: экономика свободного капитализма, национальная экономика «традиционного» типа, национальная хозяйственная система рыночного типа, американская либеральная модель

BASES OF CLASSIFICATION OF NATIONAL ECONOMIC MODELS

M.Y.HAMIDOVA

SUMMARY

The article considers the bases of the classification of national economic systems. The classification of these systems embodies a variety of criteria, reflecting one or several features characteristic for a particular type of economic systems.

The article also characterizes certain types of national economic systems that have become widespread in the modern practice of world domination and play a key role in the development of integration processes in the modern world.

Key words: economics of free capitalism, the national economy of the "traditional" type, the national market-oriented economic system, liberal American model